

ПРАВНИЧА ШКОЛА ЯК ФОРМА ДЕЛІБЕРАТИВНОГО ВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Колпаков Валерій Костянтинович

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри конституційного і адміністративного права,

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

У сучасних умовах розвитку правознавства особливого значення набуває деліберативна парадигма, яка утверджує цінність відкритого аргументування і консенсусу у процесі ухвалення рішень, включаючи ті, що стосуються розвитку правових концептів і доктрин.

В юридичній науці проблема деліберативної переваги розглядається у контексті судочинства або форм публічної участі у правотворенні. Проте в межах наукових правничих шкіл, що формують концептуальні засади ідеології права, відбувається не менш значущий рух формування нормативної орієнтації юридичної спільноти. Він відбувається через дискусію, рефлексію, комунікативну взаємодію. У цих процесах наукова школа постає не лише як носій знання, а як інституційний механізм його легітимації через колективне обговорення та узгодження інтелектуальних позицій.

Метою цієї статті є спроба розглянути наукову школу у сфері юриспруденції як форму деліберативного врядування – тобто як особливий механізм формування правових знань, що спирається на аргументовану комунікацію, процедури публічного інтелектуального дискурсу та нормативно-змістовий консенсус у межах академічної спільноти. Таке бачення дозволяє не лише по-новому інтерпретувати функціонування наукових шкіл, але й поставити питання про їхню роль у забезпеченні якісної трансформації права в умовах демократичного, відкритого суспільства.

Аналіз феномену наукової школи як форми деліберативного врядування в юриспруденції потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує філософсько-правову, соціологічну, герменевтичну та інституційно-епістемологічну перспективи. Його базовим теоретико-пояснювальним каркасом є концепція деліберативної демократії, розроблена Ю. Габермасом [1] та адаптована до правового контексту в працях його послідовників[2, с. 924].

Центральним елементом цієї теорії є ідея, що легітимність владного рішення походить із процедур, які забезпечують раціональну дискусію, рівність, відкритість і досягнення аргументованого консенсусу.

У рамках даного підходу наукова школа трактується як організована комунікативна спільнота, яка виробляє і транслює авторитетне правове знання [3, с. 125].

Поняття наукової школи в юриспруденції є поліструктурним, оскільки вбирає у себе як когнітивний рівень (створення знання), так і інституційний (організаційна форма наукової діяльності), а також історико-культурний (тривалість, тяглість, традиція).

У широкому значенні – це інституціолізована форма академічного впливу, здатна визначати напрямки розвитку національної правової науки та правозастосовної практики.

У вузькому сенсі під науковою школою розуміється стійка дослідницька спільнота, об'єднана спільною правовою концепцією, підходом до розуміння сутності права, методологічними установками та освітньою моделлю, яка функціонує в межах однієї або кількох інституцій під керівництвом визнаного наукового лідера.

Практика свідчить, що правнича школа виконує не лише освітню чи наукову функцію, а й соціально-нормативну, оскільки є каналом трансляції правових ідей до публічної сфери, джерелом формування правосвідомості і нормативної культури. У цьому сенсі школа – це не просто інституція, а інституалізований суб'єкт правового життя, що справляє вплив на норми, процеси і цінності правового поля [4].

Існуючі в Україні правничі школи характеризують єдність концептуального ядра (наявність основної ідеї, яка визначає праворозуміння); наявність наукового лідера (автор ідеї, генератор підходу, інституційний організатор); послідовність і спадкоємність поколінь (передача знань, традицій, методології); створення і підтримка дослідницького середовища (семінари, журнали, кафедри); доктринальний вплив (участь у законотворенні, стандартах освіти, правозастосуванні); визнання в академічному середовищі (цитованість, участь у наукових дискусіях).

Зазначене дозволяє визначити правничу наукову школу як модель академічної комунікації, яка має публічну вагу та виконує функцію генерації правових смислів. Звідси випливає потенціал її розгляду як форми деліберативного врядування через систематику доктрини, методології та інституційного дизайну правової системи.

Ідея розглядати наукову школу в юриспруденції як деліберативний інститут ґрунтується на твердженні, що наукове знання у сфері права не існує в ізоляції, а формується, підтримується і транслюється в межах комунікативних процедур, що мають ознаки публічного обговорення.

У таких комунікаціях зароджуються і уточнюються правові а концепції; обговорюється її застосовність і методологічне підґрунтя; здійснюється консенсусне узгодження її базових положень; відбувається адаптація до зміни соціально-правового контексту; здійснюється її трансляція через наукові праці, навчальні курси, експертизи.

Цей процес є деліберативним за своєю суттю, адже рішення приймаються не одноосібно, а через постійну внутрішню дискусію, рецензування, наукові колоквиуми, захисти дисертацій, участь у наукових редакціях, роботу кафедральних і міжкафедральних дослідницьких груп. І хоча юридична наука традиційно тяжіє до авторських моделей, впровадження цих моделей у правовий дискурс залежить від деліберативного погодження у спільноті визнаних фахівців.

Як приклад можна навести правничу школу Запорізького національного університету (керівник доктор юридичних наук, професор Заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук України Т. О. Коломосьць), яка функціонує як реальний деліберативний інститут: її учасники активно дискутують концептуальні засади адміністративного права і процесу, моделі публічного адміністрування, доктрину прав людини і публічної служби в адміністративному праві.

Їхня взаємодія через рецензії, наукові диспути, експертні обговорення є зразком юридичної деліберації, результатом якої є стале, нормативно узгоджене бачення сучасного адміністративного права. Зокрема, вона поєднує нормативну й епістемічну легітимність знання; забезпечує структурований механізм академічного контролю; формує колективну відповідальність за якість і зміст правової думки; створює внутрішній демократичний механізм допуску нових ідей; підтримує рівень методологічної чесності й публічної аргументованості. Таким чином, здійснюючи врядування комунікативно, раціонально і партисипативно, вона стала інституціолізованим каналом правової істини [5].

Проведене дослідження феномена правничих шкіл як форм деліберативного врядування у сфері наукових досліджень дозволило виявити новий концептуальний вимір їхнього існування – не лише як академічних осередків організації знання чи інституційної спадкоємності, а як повноцінних суб'єктів нормативної легітимації правових смислів. У межах цієї парадигми наукова школа постає не просто як авторитетна група дослідників, а як відкрита інтелектуальна спільнота, в якій правове знання формується, перевіряється та набуває статусу загальноновизнаного через механізми публічного аргументованого обговорення, а не завдяки авторитарному впливу чи адміністративному статусу.

Застосування деліберативного підходу дозволяє трактувати наукову школу як модель епістемічного врядування – особливу форму впливу на розвиток правової системи, що базується на комунікативній раціональності, процедурній прозорості та інституційній відповідальності за зміст і наслідки правових концепцій. У цьому контексті правничі школи постають як локальні, але змістовно вагомі майданчики деліберації, де відбувається не лише генерація нових теорій,

а й формування ціннісних орієнтирів, інтерпретаційних матриць та моделей публічної аргументації, що визначають типологію правового мислення.

Порівняно з традиційними академічними структурами, правничі школи, що функціонують на основі деліберативного принципу, виявляють вищий рівень відкритості, методологічної саморефлексії та здатності до адаптації в умовах змін правового середовища. Це дозволяє їм не лише продукувати знання в абстрактному теоретичному вимірі, а й активно формувати практичний контекст його застосування – через освітні програми, правотворчість, розробку реформ, участь у правозастосовній діяльності, формування етичних стандартів юридичної професії.

Таким чином, наукова школа в сучасному правовому дискурсі розглядається не лише як форма академічного співробітництва, а як своєрідна структура публічного врядування у сфері знання, що втілює деліберативні ідеали в інституційно-правовому середовищі. Її діяльність є не лише актом продукування концептів, але й проявом нормативного впливу через силу аргументу, академічну солідарність та публічну раціональність, які разом утворюють основу легітимного правотворення в демократичному суспільстві.

Література

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. Львів: Літопис, 2000. 319 с.
2. Dean R. Deliberating like a state: Locating public administration within the deliberative system // Political studies. 2024. Vol. 72, № 3. P. 924–943. DOI: <https://doi.org/10.1177/00323217231166>.
3. Андрейцев В. І. Наукові та науково-правничі школи. Стан та проблеми правового регулювання: монографія. К.: Знання, 2009. 414 с. С. 153.
4. Незламні правничі школи України: Всеукраїнський освітній проєкт / Центр українсько-європейського наукового співробітництва. URL: https://cuesc.org.ua/images/informlist/Law_School.pdf (дата звернення: 16.04.2025).
5. Юридичний факультет – учасник проєкту «Незламні правничі школи» / Новини прес служби ЗНУ від 22.04.2024. URL: https://sites.znu.edu.ua/znu_news/ (дата звернення: 16.04.2025).